

проф. С. П. Величко. – Кіровоград : ФОП Александрова М. В., 2012. – 184 с.

2. Ванклив Дж. Занимательные опыты по физике / Дженис Ванклив; пер. с англ. Н. Липуновой. – М. : АСТ: Астрель, 2008. – 254 с.

3. Гальперштейн Л. Забавная физика : [научно-популярная книга] / Л. Гальперштейн. – М. : Дет. лит., 1993. – 255 с.

4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

5. Знаменский П. А. Методика преподавания физики в средней школе / П. А. Знаменский. – Л. : Учпедгиз, 1955. – 551 с.

6. Перельман Я. И. Физика на каждом шагу / Я. И. Перельман. – М. : АСТ: Астрель: Полиграфиздат, 2010. – 250 с.

7. Семке А. И. Нестандартные задачи по физике. Для классов естественно-научного профиля / А. И. Семке. – Ярославль : Академия развития, 2007. – 320 с.

Виктория Бузько. Организация учебно-исследовательской деятельности учащихся в основной школе как средство формирования познавательного интереса к физике.

В статье рассмотрено формирование познавательного интереса к физике учащихся основной школы путем внедрения учебно-исследовательской деятельности. Рассмотрена организация учебно-исследовательской деятельности при изучении темы «Выталкивающая сила. Закон Архимеда. Условия плавания тел». В статье акцентируется внимание на важности интеграции естественнонаучных знаний в процессе формирования познавательного интереса учащихся к физике как науке.

Ключевые слова: учебно-исследовательская деятельность, познавательный интерес, основная школа, интеграция естественных знаний.

Victoria Buzko. The organization of educational and research activities of pupils in basic school as means of forming of cognitive interest in Physics.

The article deals with the formation of cognitive interest to physics pupils basic school through the implementation of teaching and research activities. Are considered the organization of of teaching and research in the study of the topic «The Law Arhimeda. Terms swimming bodies.» The article attention is accented on the integration of natural knowledge to form cognitive interest pupils to physics as a science.

Key words: educational and research activities, cognitive interest, the basic school, the integration of natural knowledge.

УДК 811.161.2

О. М. Вікторіна

**МАТЕРІАЛИ ДО «СЛОВНИКА СТЕПОВИХ І СУМІЖНИХ ГОВІРОК
СЕРЕДНЬОГО ДНІПРО-БУЗЬКОГО МЕЖИРІЧЧЯ»
(НАЗВИ ЇЖІ ТА НАПОЇВ II.)**

Стаття продовжує цикл публікацій автора, присвячених дослідженню діалектизмів степових і суміжних говірок Середнього Дніпро-Бузького межиріччя, які функціонують на території сучасної Кіровоградщини. Зафіксовано і лексикографічно оформлено 200 назв з наявними фонетичними, морфологічними, акцентуаційними дублетами на позначення їжі та напоїв. Охарактеризовано основні принципи структури лексикографічних статей.

Ключові слова: степові і суміжні говірки Дніпро-Бузького межиріччя, лексикографічна стаття, паспортизація, діалектизми.

Постановка проблеми. Однією з важливих проблем української діалектології залишається збір лексичного матеріалу. В україністиці наявні досить вагомі здобутки у вивченні місцевих одиниць і говіркових явищ на різних мовних рівнях, про що зокрема свідчить видання в трьох частинах «Атласу української мови», численні регіональні діалектні словники. Але не всі тематичні групи слів і не в усіх регіонах України досліджено належним чином. Деякі навіть не зафіксовано. Досі не створено Лексичного атласу української мови, діалектного словника українських говірок, багатьох регіональних атласів і словників. Це можливо лише за умови детального дослідження тематичних груп лексики українських діалектів. Але, на жаль, носіїв говірок з кожним роком стає все менше, у зв'язку з чим виникає загроза безповоротної втрати цілих пластів діалектної лексики, яка є важливою частиною етнокультури українського народу. Увага до назв їжі та напоїв не випадкова, оскільки вони тісно пов'язані з особливостями життя, культури, віросповідання народу, тому їх дослідження є актуальним як для лінгвістики, етнографії, історії загалом, так і для діалектології зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філологами зібрано і частково опрацьовано відповідні тематичні групи в українських говорах Східної Словаччини [4 та ін.], Карпат [2, 6, 7, 10, 15 та ін.], Наддністрянщини [1 та ін.], Надсяння [14 та ін.], Полісся [9, 11, 13 та ін.], Східного Поділля [8], Північного Причорномор'я [12] та ін. У степових та суміжних говірках Середнього Дніпро-Бузького межиріччя проаналізовано географічну [5 та ін.], (СНГТК), медичну термінологію [3 та ін.]. В останніх авторських розвідках подано значну кількість ботанічної лексики та назв на позначення одягу (Вікторіна, Вікторіна1). Однак ці праці не дають повного уявлення про особливості вищезазначених говірок, що дозволяє продовжувати їх дослідження.

Мета статті – зафіксувати і лексикографічно зберегти назви на позначення їжі та напоїв у степових і суміжних говірках Середнього Дніпро-Бузького межиріччя (межі сучасної Кіровоградської області) з наявними фонетичними, морфологічними, акцентуаційними дублетами, полісемією.

Виклад основного матеріалу. Пропонована розвідка – один з етапів роботи над «Словником степових та суміжних говірок Середнього Дніпро-Бузького межиріччя». У науковий обіг вводиться досить вагомий фактичний матеріал. Лексичні одиниці зібрано шляхом місцевих експедицій у 2007 - 2013 рр.

Зібраний матеріал можуть використовувати науковці, аспіранти, здобувачі, студенти при порівняльному аналізі; вчителі-словесники під час вивчення теми «Діалектологія»; етнографи, історики, краєзнавці.

До лексики на позначення їжі та напоїв віднесено конкретні іменники на позначення перших страв (**ЗАЗУБРЕНИЙ СУП, ЗАТИРУШКА** тощо), других (**БАЛАБЕНИКИ, НУДЛІ** тощо), третіх (**ЗАХОЛОДЯНЕ МОЛОКО, ХОЛОДНІ ЯГОДИ** тощо), салатів (**АДЖІКА, ХРІНОДЕР** тощо), виробів з тіста (**ВИХВАТЕНЬ, ГОРУШКА** тощо), молочних продуктів (**КИСЛУША,**

ОБРАТКА тощо), солодоців (**КАРАМЕЛЯ, МАРМОЛАД** тощо), інгредієнтів (**ВАНЄЛЬКА, ПОСНЕ** тощо), напоїв (**ВАРЕНА, КАНПОТ** тощо). Усі одиниці відсутні у «Словнику української мови», або зафіксовані там з іншим значенням.

При уведенні складених конструкцій до аналізованого матеріалу враховували сформовану в українській діалектології традицію розглядати дво- або багатокомпонентні утворення, що позначають одне поняття, як лексичні одиниці (див., наприклад, ГГ, с. 33, 101, 138; СБГ, с. 331, 458; СДЛП, с. 81, 92; СЗГ I, с. 4, 7, 77 – 78, 239, 339; СЗГ II, с. 7, 19, 52, 133 – 135, 171 та ін.).

Усі одиниці розміщено в алфавітному порядку.

Лексикографічна стаття має таку структуру.

1. Реєстрове слово, набране жирним великим шрифтом; його запис фонетичною транскрипцією; граматичні ознаки, набрані курсивом; в лапках – значення, а при наявності декількох, вони відповідно нумеруються; ареал поширення лексичної одиниці відповідно до нумерації подано в дужках.

2. У статтях з аналогічним значенням з метою уникнення повтору однакового матеріалу уведено систему посилань: у випадку повної синонімії значення вказано лише в тому діалектизмові, який за алфавітом зафіксовано першим, а в інших застосовано ремарку ‘т. с., що...’.

3. Фонетичні варіанти подаються в різних словникових статтях зі взаємним посиланням. Акцентні варіанти об’єднано в одній з постановкою наголосу на різних складах.

4. Лексема подається в множині у випадку, якщо вживається в мовленні респондентів тільки або здебільшого в множині.

АДЖІКА [ад'ж'іка] *ж.* ‘гострий салат з перемелених овочів (помідорів, моркви, солодкого й гірко перцю, часнику)’ (19*).

АМЛЕТ [ам'л'ет] *ч.* ‘омлет’ (5; 7; 24; 31; 38; 43; 60; 69).

АУРНАУТКА [аурна'утка] *ж.* 1) ‘крупа з ярої пшениці, яка швидко розварюється’ (5); 2) ‘каша з крупи ярої пшениці’ (71).

БАЛАБЕНИКИ [бала'беники] *мн.* ‘голубці’ (36).

БАРАБОЛНИКИ [бара'болники] *мн.* ‘деруни’ (59).

БАРАБОЛЯ В МУНДСРАХ [бара'бол'а ў мун'д'ерах] *ж.* ‘картопля, зварена цілою і непочищеною’ (59).

БОЛТУНЬЯ [бол'тун'йа] *ж.* ‘ячня, в якої жовток перемішений з білком’ (35).

БОЛТУШКА [бол'тушка] *ж.* ‘т. с., що **амлет**’ (30).

БРИЗОЛІ [бри'зол'і] *мн.* ‘вафлі з фаршем, підсмажені в збитих яйцях’ (16; 71).

БРИЗОЛЬКИ [бри'зол'ки] *мн.* ‘т. с., що **бризолі**’ (35; 43; 67; 73).

БРИЗЮЛІ [бри'з'ул'і] *мн.* ‘т. с., що **бризолі**’ (15).

БРИЗОЛІ [бр'і'зол'і] *мн.* ‘т. с., що **бризолі**’ (5; 21).

БРИЗОЛЬКИ [бр'і'зол'ки] *мн.* ‘т. с., що **бризолі**’ (31; 60).

БУБЛЯШІ [бубл'а'ш'і] *мн.* ‘маленькі бублики з фаршем в середині, підсмажені в збитих яйцях’ (52).

БУЛГУР [бул'гур] *ч.* ‘дуже жирна і смачна пшенична каша з півнем’ (11).

ВАЛОВАНІ [вало'вани] *мн.* ‘смажені в олії вироби з прісного або вчиненого тіста з начинкою з фаршу продовгуватої форми у вигляді спіралі (форма надається за допомогою олівця або палички)’ (1).

- ВАНЄЛЬКА** [ва'н'ел'ка] *жс.* 'ваніль' (33; 35).
- ВАНІЛЬКА** [ва'н'іл'ка] *жс.* 'т. с., що ванєлька' (7; 19; 37; 52; 58; 60).
- ВАРЕНА** [ва'рена] *жс.* 'напій з кип'яченої води, лаврового листа, перцю горошком, перепаленого цукру (для кольору), цукру (для смаку); вживають на поминальних обідах на дев'ять, сорок днів, рік, на поминальну неділю' (61; 62).
- ВАФЛІ** [вафл'і] *мн.* 'т. с., що бризолі' (7).
- ВИХВАТЕНЬ** [вихватен'] *ч.* 'коржик, печений на черені' (64).
- ВІЯНЕ МОЛОКО** [в'іяне моло'ко] *с.* 'знежирене молоко' (68).
- ВСТРЄЧНИЙ ХЛІБ** [ўст'р'єчний хл'іб] *жс.* 'весільна хлібина (менше короваю), якою мати стрічає дочку із РАГСу' (5).
- ГАЛЬВА** [гал'ва] *жс.* 'халва' (57).
- ГЛАЗКИ** [глаз'ки] *мн.* 'яєчня, в якій цілі жовтки' (19; 32).
- ГЛАЗУНІ** [глазун'і] *мн.* 'т. с., що глазки' (5).
- ГЛАЗУНЬЯ** [глазун'я] *жс.* 'т. с., що глазки' (7; 33; 37; 43; 47; 71).
- ГЛАЗУНЯ** [глазун'а] *жс.* 'т. с., що глазки' (31).
- ГЛАСКИ** [глас'ки] *мн.* 'т. с., що глазки' (30).
- ГОЛАДКИ** [го'ладки] *мн.* 'оладки' (27; 71).
- ГОЛЕНЬКИЙ СУП** [го'лен'кий суп] *ч.* 'суп на воді (не на бульйоні) з картоплею, піджаркою з моркви і цибулі (без крупи)' (7).
- ГОЛИЙ СУП** [голий суп] *ч.* 'т. с., що голенький суп' (24; 69).
- ГОЛОДНИЙ СУП** [го'лодний суп] *жс.* 'дієтичний суп (рідкий і без піджарки)' (31).
- ГОРУШКА** [горушка] *жс.* 'т. с., що вихватень' (20).
- ГРУДКА** [грудка] *жс.* 'нашпигований часником, морквою, лавровим листям, перцем-горошком і запечений на Великдень шматок м'яса' (61).
- ГУСТИЙ КИСІЛЬ** [гус'тий кис'іл'] *ч.* 'фруктовий або молочний кисіль, розлитий по тарілочкам' (69).
- ГАЛУШІ** [галуш'і] *мн.* 'т. с., що балабеники' (33);
[галу'ш'і] *мн.* 'т. с., що балабеники' (11).
- ДАВЛЮШКА** [даў'л'ушка] *жс.* 'картопляне пюре' (68).
- ДІВИЧЬ-ДЕРЕВО** [д'івич'-'дерево] *ч.* 'спіралеподібні (накручені на вишневу гілячку) спечені з тіста виробы, якими прикрашають весільний коровай, а на другий день весілля роздають незаміжнім дівчатам' (49).
- ДРАНИКИ** [д'раники] *мн.* 'т. с., що бараболники' (33; 35; 43; 64; 69).
- ЖАРЕНІ КРАШАНКИ** [жарен'і к'рашанки] *мн.* 'яєчня' (49);
[жарен'і крашан'ки] *мн.* 'т. с., що жарені крашанки' (43).
- ЖАРЯНІ КРАШАНКИ** [жар'ан'і к'рашанки] *мн.* 'т. с., що жарені крашанки' (52).
- ЖАРЯНІ ЯЙЦЯ** [жар'ан'і йайц'а] *мн.* 'т. с., що жарені крашанки' (31).
- ЖИТНІ ПРЯНІКИ** [житн'і п'р'ан'іки] *мн.* 'пряники' (72).
- ЖИТНЯКИ** [житн'а'ки] *мн.* 'т. с., що житні пряники' (2; 7; 67).
- ЗАВИВАНЦІ** [завиванц'і] *мн.* 'млинці будь з якою начинкою' (34);
[зави'ванц'і] *мн.* 'т. с., що завиванці' (20).
- ЗАЗУБРЕНИЙ СУП** [зазубрений суп] *ч.* 'гострий суп з картоплею, овочами, часником, червоного кольору' (52).
- ЗАКУСКА** [закуска] *жс.* 'тушкована капуста з м'ясом' (40).

- ЗАТИРУШКА** [зати'рушка] *ж.* 'перша страва, затірка' (61; 62).
- ЗАТІРКА** [зат'ірка] *ж.* 1) 'домашня локшина' (25; 62); 2) 'домашні дріжджі' (16).
- ЗАХОЛОДЯНЕ МОЛОКО** [захо'лод'ане моло'ко] *с.* 'молочний кисіль' (64).
- ЗАХОЛОДЯНІ ВИШНІ** [захо'лод'ан'і 'вишн'і] *с.* 'фруктовий кисіль' (10; 64).
- КАЛЬВА** [кал'ва] *ж.* 'т. с., що **гальва**' (33).
- КАНПОТ** [кан'пот] *ч.* 'компот' (9).
- КАНУН** [ка'нун] *ч.* 'поминальна рисова каша, залита солодкою водою або узваром, зверху хрест, викладений цукерками або сухофруктами' (16; 32; 68).
- КАРАМЕЛЯ** [кара'мел'а] *ж.* 'карамель' (65).
- КАРТОШКА В ЗІПКУ** [кар'тошка ў 'зіпку] *ж.* 'т. с., що **бараболя в мундєрах**' (55).
- КАХЛЄТА** [ках'л'єта] *ж.* 'котлета' (9).
- КВАШНЯ** [кваш'н'а] *ж.* 'квашені на зиму овочі' (64).
- КИСІЛЬ ЧЕРВОНИЙ** [ки'с'іл' чер'воний] *ч.* 'т. с., що **захолюдяні вишні**' (44).
- КИСЛУША** [кис'луша] *ж.* 'кисле молоко' (73).
- КЛЕЦКИ** [к'лецьки] *мн.* 'маленькі пиріжечки, в тісто додають картопляне пюре' (64).
- КЛЬОЦКИ** [к'л'оцьки] *мн.* 1) 'невеликі варені пористі вироби з тіста, дають до борщу' (41; 45; 51); 2) 'галушки на прісному тісті' (10; 24; 33; 38).
- КОФА** [кофа] *ж.* 'кава' (52).
- КРАСНИЙ СУП** [к'расний суп] *ч.* 'суп з томатом чи помідорами' (24; 47).
- КРУТЕНИК** [кру'теник] *ч.* 'виріб з тіста (будь-який), який закручується' (31).
- КУВШИННИЙ СИР** [ку'вшин:ий сир] *ч.* 'кисломолочний сир з цільного молока' (52).
- ЛАМПАСЕ** [лампа'се] *с.* 'дрібні льодяники без обгортки' (2; 69).
- ЛАМПАСЬЄ** [лампас'їє] *с.* 'т. с., що **лампасе**' (3; 5; 12; 47; 64).
- ЛЕДАЧИЙ ХЛІБ** [ле'дачий хл'іб] *ч.* 'хліб на куплених дріжджах' (52).
- ЛЄТНІЙ БОРЩ** [л'єтн'ий борщ] *ч.* 'борщ, який вариться як зелений (картопля, яйця, кропива), але з томатом' (33).
- ЛЄТНІЙ СУП** [л'єтн'ий суп] *ч.* 'суп зі свіжими овочами (помідорами, перцем тощо)' (33).
- ЛЄТНЯ ЯЄШНЯ** [л'єтн'а я'єшн'а] *ж.* 'ячня з помідорами, перцем, цибулею' (52).
- ЛІВЄРКА** [л'ів'єрка] *ж.* 'ліверна ковбаса' (5; 7; 19; 24; 33; 35; 37; 38; 43; 45; 52; 58).
- ЛІНИВІ ГОЛУБЦІ** [л'і'нив і голуб'ц'і] *мн.* 'тушковані рис, фарш, рублена капуста з піджаркою' (7; 19; 35; 43; 52; 68; 69).
- ЛІНИВІ КАТЛЄТИ** [л'і'нив і кат'л'єти] *мн.* 'т. с., що **бризолі**' (31).
- ЛІНИВІ ОТБИВНІ** [л'і'нив і отби'н'і] *мн.* 'т. с., що **бризолі**' (10).
- ЛЯМПАСЕ** [л'ампа'се] *с.* 'т. с., що **лампасе**' (19; 52).
- МАЗАРІ** [маза'р'і] *мн.* 'пиріжки з сиром, баранячими яйцями, кропом' (59).
- МНЬОЛКА** [м'н'олка] *ж.* 'т. с., що **давлюшка**' (53).
- ЛАКІТКИ** [лак'ітки] *мн.* 'солодощі' (57; 58).
- ЛАКОТКА** [лакотка] *ж.* 'т. с., що **лакітки**' (19).
- МАЛИСНИКИ** [малисники] *мн.* 1) 'млинчики тоненькі без начинки' (10); 2) 'т. с., що **завиванці**' (10).
- МАНЗАРІ** [ман'зар'і] *мн.* 'прісні пиріжки' (62).

- МАНЗАРЬ** [ман'зар'] *ч.* 'печений виріб (печиво, коржик тощо)' (41).
- МАРМАЛАД** [марма'лад] *ч.* 'мармелад' (45; 47).
- МАРМЄЛАД** [марм'є'лад] *ч.* 'т. с., що мармелад' (24; 33).
- МАРМОЛАД** [мармо'лад] *ч.* 'т. с., що мармелад' (19).
- МЄШНІЦА** [м'єшн'іца] *жс.* 'молочна солодка каша з пшоном' (33).
- МІШАНКА** [м'ішанка] *жс.* 'т. с., що болтунья' (38).
- МЛИНЧИКИ** [м'линчики] *мн.* 'т. с., що голадки' (52).
- МНЯКШИНА** [м'н'акшина] *жс.* 'т. с., що давлюшка' (39).
- МОЛОШНИЙ КІСІЛЬ** [мо'лошний к'іс'іл'] *ч.* 'т. с., що захолодяне молоко' (31).
- МУНДЄРИ** [мун'д'єри] *мн.* 'т. с., що бараболя в мундерах' (39).
- МУС** [мус] *ч.* 'осад в олії' (47).
- МУТНЯК** [мут'н'ак] *ч.* 'т. с., що мус' (24).
- М'ЯКАНКА** [м'йаканка] *жс.* 'т. с., що давлюшка' (с. Мхй Олдр р-ну).
- М'ЯСНІ БЛІНЧІКІ** [м'яс'н'і бл'інч'ік'і] *мн.* 'млинці з м'ясом або печінкою, складені трикутником' (33).
- МЯТКА** [м'атка] *жс.* 'т. с., що давлюшка' (25).
- М'ЯТКА** [м'йатка] *жс.* 'т. с., що давлюшка' (37).
- НАЛІСНІКІ** [нал'існ'ік'і] *мн.* 1) 'млинці закручені з сиром' (16); 2) 'т. с., що завиванці' (31).
- НАФАРШИРОВАНІ ПЕРЦІ** [нафарши'рован'і пер'ц'і] *мн.* 'солодкий перець з начинкою з рису і фаршу' (52).
- НАХЛИСНИКИ** [нах'лисники] *мн.* 1) 'т. с., що завиванці' (17; 64); 2) 'т. с., що малисники 1' (64).
- НЕ ЛЕДАЧИЙ ХЛІБ** [не ле'дачий хл'іб] *ч.* 'хліб на саморобних, з хмелю дріжджах' (52).
- НУДЛІ** [нудл'і] *мн.* 1) 'тушковані, вкладені шарами варене м'ясо, картопля, галушки, піджарка' (38); 2) 'тушковані в сметані картопля з м'ясом, зверху (не в сметані) шматочки тіста' (5); 3) 'порізаний невеликими шматочками хліб з цукром і водою' (39).
- ОБРАТКА** [об'ратка] *жс.* 'т. с., що віяне молоко' (47).
- ОВСЯНКА** [оў'с'анка] *жс.* 'вівсяна каша' (19; 37; 71).
- ОДБИВНА** [одбиў'на] *жс.* 'відбивна' (19).
- ОКОРОЧЬКА** [окороч'ка] *мн.* 1) 'курячі стегенця' (5; 7; 24; 35; 37; 38; 43; 52; 60); 2) 'копчені курячі стегенця' (31).
- ОКОРОЧЬКИ** [окороч'ки] *мн.* 'т. с., що окорочка 1' (7).
- ОМЛЄТ** [ом'л'єт] *ч.* 'т. с., що амлєт' (12; 19; 49).
- ОТБИВНА** [отбиў'на] *жс.* 'т. с., що бризолі' (4).
- ОТБІВНА** [отб'іў'на] *жс.* 'т. с., що одбивна' (33).
- ОЧИЦІ** [о'чиц'і] *мн.* 'т. с., що глазки' (26).
- ОХОТНІЧИЙ СУП** [о'хотн'ічий суп] *ч.* 'суп з картоплею, свининою, без піджарки' (35).
- ПАУТІНКА** [пау'т'інка] *жс.* 'вермішельні вироби у вигляді павутинки' (8).
- ПАХТА** [пах'та] *жс.* 'рідина, що залишилася після збиття масла' (73).
- ПЕРЕГОН** [пере'гон] *мн.* 'т. с., що віяне молоко' (22; 35; 69).

- ПЕРЦІ** [пер'ц'і] *мн.* 'т. с., що **нафаршировані перці**' (52).
- ПЕТУРЬ** [п'етур'] *ч.* 'листки в середині листкового тіста' (33).
- ПЕЧЕНА КАРТОПЛЯ** [печена кар'топл'а] *ж.* 'картопля, тушкована з м'ясом в печі в казанку' (39).
- ПИРОГ** [пи'рог] *ч.* 'пиріг' (9; 49).
- ПИСЬМЕДИ** [пис'меди] *мн.* 'відкриті пиріжки з дріжджового тіста з сиром, залиті сметаною з яйцями і запечені' (11).
- ПІЛМЄНІ** [п'іл'ім'ен'і] *мн.* 'пельмені' (5; 7; 17; 28; 30; 50; 61).
- ПІЛМЄШКІ** [п'іл'ім'ешк'і] *мн.* 'т. с., що **пілімені**' (43).
- ПРОЖИНО** [п'і'рожино] *с.* 'тістечко' (7; 24).
- ПРОЖНЕ** [п'і'рожне] *с.* 'т. с., що **пірожино**' (7; 31; 37; 58).
- ПІСЬМЕДІ** [п'іс'м'ед'і] *мн.* 'відкриті пиріжки з дріжджового тіста з сиром, залиті сметаною з яйцями і запечені' (11).
- ПЛАКЕТА** [пла'кета] *ж.* 'пиріжки з прісного тіста (тоненько розкачується великий корж, як на локшину, підсушується, змащуються маслом, засипається сиром, складається, заливається яйцем зі сметаною, запікається)' (11).
- ПЛАЦИНДА** [пла'цинда] *ж.* 'відкритий пиріг з гарбузом або яблуками' (48).
- ПЛАЧИНДА** [пла'чинда] *ж.* 'закритий пиріг з прісного тіста з сиром, гарбузом, яблуками' (2; 5; 7; 10; 31; 35; 37; 38; 52; 58).
- ПЛАЧІНДА** [пла'ч'інда] *ж.* 1) 'закритий великий круглий пиріг з дріжджового або прісного дуже тонко розкатаного тіста, з гарбузом' (8; 9; 17); 2) 'закритий великий круглий пиріг з дріжджового або прісного дуже тонко розкатаного тіста, з гарбузом, яблуками, капустою, сиром' (33).
- ПЛЕТЬОНКА** [плет'онка] *ж.* 'не солодкий хлібний виріб, який має форму колоса або коси' (52).
- ПЛЄТЬОНКА** [пл'єт'онка] *ж.* 'т. с., що **плетьонка**' (8; 35; 43; 45).
- ПЛІТЬОНКА** [пл'іт'онка] *ж.* 'т. с., що **плетьонка**' (7; 19; 24; 31; 37; 58; 71).
- ПЛЯЦИК** [пл'а'цик] *ч.* 'приплюснутий хліб або пиріжок' (54).
- ПЛЯЦКИ** [пл'а'цки] *мн.* 'відкриті пиріжки із гарбузом' (31).
- ПОДЛІВА** [подл'іва] *ж.* 'підлива' (9; 38; 49; 60; 69).
- ПОМ'ЯТУШКА** [пом'йатушка] *ж.* 'т. с., що **давлюшка**' (70).
- ПОРОСЯ** [поро'с'а] *с.* 'запечений шматок м'яса на Великдень (усередині – хліб, приправа)' (62).
- ПОСНЕ** [посне] *с.* 'олія' (15).
- ПОТАПЦІ** [потап'ц'і] *мн.* 'печені вироби із дріжджового тіста (невеличкі балабушки), які їдять з часником і олією' (39);
[по'тапц'і] *мн.* 'т. с., що **потапці**' (42).
- ПОТРІПКА** [пот'р'іпка] *ж.* 'паштет з голови і ліверу свині' (31; 47).
- ПРЯЖЕНЯ** [пр'а'жен'а] *ж.* 'ячня з салом' (52).
- ПУСТИЙ СУП** [пус'тій суп] *ч.* 'суп з овочами, крупою, без м'яса, сала' (52).
- ПШЕНИЧКА** [пше'ничка] *ж.* 'каша з пшеничної крупи' (69).
- ПШІНКА** [п'ш'інка] *ж.* 'каша з пшоняної крупи' (37; 58).
- ПШОНКА** [п'шонка] *ж.* 'т. с., що **пшінка**' (7; 37; 52; 58).
- ПШОНЯНКА** [п'шон'анка] *ж.* 'т. с., що **пшінка**' (5; 71).

РАКУШКИ [ракушки] *мн.* ‘вермишель у вигляді ракушок’ (5; 7; 19; 24; 27; 33; 37; 38; 52; 60; 71);

[ра'кушки] *мн.* ‘т. с., що **ракушки**’ (38; 59).

РВАНЕ ТІСТО [рване т'істо] *с.* ‘вироби з прісного тіста: шматочки, відірвані руками, смажені в олії; потім додають олію, часник; їдять з борщем або окремо’ (39; 47).

РИСЯЧОК [рис'ачок] *ч.* ‘пісна рисова каша’ (52).

РІДКИЙ КИСІЛЬ [р'ідкий ки'с'іл'] *ч.* ‘фруктовий або молочний кисіль, який не розливають по тарілочкам, а п'ють’ (69).

РОЗКОЛОЧЕНА ЯЄШНЯ [розко'лочена йа'йешн'а] *жс.* ‘т. с., що **болтунья**’ (52).

РЯБЧИК [р'абчик] *ч.* ‘оладок, в тісто додають вишні’ (72).

САЛТИСОН [салти'сон] *ч.* ‘свинячий шлунок, начинений м'ясом’ (9).

СВАДЬБОВИЙ СУП [свад'бовий суп] *ч.* ‘суп на курячому бульйон з дрібною локшиною’ (52).

СЕЛЯНСЬКИЙ СУП [сел'анс'кий суп] *ч.* ‘суп з пшеничною крупою, картоплею, піджаркою’ (43).

СИНІЙ СУП [син'їй суп] *ч.* ‘рідкий суп без піджарки’ (29).

СКОЛОТИНА [ско'лотина] *жс.* ‘т. с., що **пахта**’ (10; 49).

СКРОП [скроп] *ч.* ‘т. с., що **жарені крашанки**’ (63).

СКРУТНІ [ск'рутн'ї] *мн.* ‘довгий рулет’ (14).

СЛИВКА [слиўка] *жс.* ‘вершки’ (66).

СЛІВКА [сл'їўка] *жс.* ‘т. с., що **сливка**’ (17; 33; 52).

СЛІВКИ [сл'їўки] *мн.* ‘т. с., що **сливка**’ (2; 3; 4; 7; 10; 12; 19; 24; 27; 38; 59; 60; 69).

СМАЖЕННЯ [сма'жен'а] *жс.* 1) ‘смажена картопля’ (46); 2) ‘т. с., що **жарені крашанки**’ (18; 46; 57).

СМОКТУНЦІ [смоктун'ц'ї] *мн.* ‘цукерки-льодяники’ (58).

СОРОКИ [со'роки] *мн.* ‘т. с., що **рябчик**’ (10).

СОСУНЦІ [сосун'ц'ї] *мн.* ‘т. с., що **смоктунці**’ (52).

СОТИКИ [со'тики] *мн.* ‘т. с., що **бризолі**’ (28).

СОЧНИКИ [соч'ники] *мн.* ‘т. с., що **бризолі**’ (52; 56).

СОУС [соус] *ч.* ‘т. с., що **печена картопля**’ (69).

СТІКЛЯШКИ [ст'ікл'ашки] *мн.* 1) ‘т. с., що **лампасе**’ (33); 2) ‘т. с., що **смоктунці**’ (24).

СТРІЧНА ХЛІБИНА [стр'ічна хл'їбина] *жс.* ‘т. с., що **встречний хліб**’ (13).

СТРУДЛІ [струдл'ї] *мн.* ‘рулет з дріжджового здобного тіста з солодкою начинкою’ (64).

СХІДНІ ПРЯНИКИ [с'х'ідн'ї пр'аники] *мн.* ‘невеликі вироби із дріжджового тіста без начинки’ (64; 69).

СХІДНІ ПРЯНІКИ [с'х'ідн'ї пр'ан'іки] *мн.* 1) ‘т. с., що **східні пряники**’ (10); 2) ‘невеликі вироби із дріжджового тіста з маком або варенням’ (10).

СУЛТАНЧИКИ [султан'чики] *мн.* ‘т. с., що **бризолі**’ (6).

СУХЕНЬКІ [су'хен'к'ї] *мн.* ‘т. с., що **затірка 2**’ (30).

ТОВКАНКА [тоўканка] *жс.* ‘т. с., що **давлюшка**’ (5).

ТОВСТІ БЛИНЧИКИ [тоўс'т'ї бл'инчики] *мн.* ‘т. с., що **голадки**’ (5).

ТОЛКУШКА [тол'кушка] *жс.* 'т. с., що давліюшка' (23).

ТОЛОЧЕНА БАРАБОЛЯ [то'лочена бара'бол'а] *жс.* 'т. с., що давліюшка' (59).

УЛІЯ [у'л'їа] *мн.* 'т. с., що посне' (31).

ФУС [фус] *ч.* 'т. с., що мус' (8; 17; 18; 19; 27; 33; 44; 46; 49; 50; 59; 60; 70).

ФРУКТОВЕ [фрук'тове] *с.* 'фруктовий кисіль на поминках' (68).

ХОЛОДНЕ МОЛОКО [холодне моло'ко] *с.* 'т. с., що захолюдяне молоко' (10).

ХОЛОДНІ ЯГОДИ [холодн'і 'ягоди] *мн.* 'т. с., що захолюдяні вишні' (10).

ХРЕСТОВА ПАСКА [хрес'това паска] *жс.* 'найбільша паска, яку випікають у хлібній формі з рубчиками (хвильками), зверху хрест і голуби; саме її несуть до церкви святити' (52).

ХРИНОВИНА [хри'новина] *жс.* 'гостра приправа з кореня хрону, помідорів, часнику' (41).

ХРИНОДЕР [хр'іно'дер] *ч.* 'т. с., що хриновина' (38).

ЧИСТИЙ СУП [чистий суп] *ч.* 'суп з картоплею або макаронами на бульйоні, без піджарки, з великою кількістю зелені' (10; 53; 64).

ЮХА [йу'ха] *жс.* 'юшка' (59).

ЮШКА [йушка] *жс.* 'суп з рибою або з грибами' (64).

ЯЙЦЕ ГЛАЗКОМ [йай'це глаз'ком] *с.* 'т. с., що глазки' (32).

ЯЙЦЕ ГЛАСКОМ [йай'це глас'ком] *с.* 'т. с., що глазки' (27).

ЯРКА [йарка] *жс.* 'каша з ярої крупи' (7).

ЯРОЧЬКА [йароч'ка] *жс.* 'т. с., що ярка' (38; 52).

ЯЧМІНКА [йач'м'інка] *жс.* 'ячмінна крупа' (27; 35; 37; 43; 52; 71).

ЯЧЬКА [йач'ка] *жс.* 'каша з ячної крупи' (33; 52; 69; 71).

Висновки. Отже, у розвідці зафіксовано 200 назв на позначення їжі та напоїв, які функціонують у степових та суміжних говірках Середнього Дніпро-Бузького межиріччя (в межах сучасної Кіровоградської області) з наявними фонетичними, морфологічними, акцентуаційними дублетами, полісемією. Охарактеризовано основні принципи укладання лексикографічних статей. Перспективним вважаємо подальший збір діалектизмів цього регіону.

Примітки. *Тут і далі цифри в круглих дужках означають порядковий номер обстежених населених пунктів.

Список назв обстежених населених пунктів:

с. Березівка Долинського р-ну – 1; с. Березівка Устинівського р-ну – 2; с. Богданівка Знам'янського р-ну – 3; с. Богданівка Петрівського р-ну – 4; с. Буховецьке Бобринецького р-ну – 5; с. Василівка Бобринецького р-ну – 6; с. Велика Чечеліївка Новгородківського р-ну – 7; с. Високі Байраки Кіровоградського р-ну – 8; с. Витязівка Бобринецького р-ну – 9; с. Вівсяники Вільшанського р-ну – 10; смт Вільшанка Вільшанського р-ну – 11; с. Володимирівка Знам'янського р-ну – 12; с. Володимирівка Кіровоградського р-ну – 13; м. Гайворон Гайворонського р-ну – 14; с. Ганнівка Долинського р-ну – 15; с. Глинськ Світловодського р-ну – 16; с. Гнатівка Добровеличківського р-ну – 17; с. Грузьке Голованівського р-ну – 18; с. Дібрівка Новомиргородського р-ну – 19; с. Добре Вільшанського р-ну – 20; с. Долинське Олександрійського р-ну – 21; с. Дорожинка Вільшанського р-ну – 22; с. Казавчин Гайворонського р-ну – 23; с. Калантаїв Світловодського р-ну – 24; с. Кам'януватка Новомиргородського р-ну – 25; с. Катеринівка Долинського р-ну – 25; с. Козирівка

Новгородківського р-ну – 26; с. Копенкувате Новоархангельського р-ну – 27; с. Костомарівка Бобринецького р-ну – 28; с. Краснофедорівка Онуфріївського р-ну – 29; с. Липняжка Добровеличківського р-ну – 30; с. Листопадове Новомиргородського р-ну – 31; с. Малинівка Петрівського р-ну – 32; с. Мартоноша Новомиргородського р-ну – 33; с. Мечиславка Ульянівського р-ну – 34; с. Миколаївка Добровеличківського р-ну – 35; с. Михайлівка Олександрійського р-ну – 36; с. Надлак Новоархангельського р-ну – 37; с. Нечаївка Компаніївського р-ну – 38; с. Новий Стародуб Петрівського р-ну – 39; смт Новоархангельськ Новоархангельського р-ну – 40; с. Олексіївка Кіровоградського р-ну – 41; с. Павлівка Світловодського р-ну – 42; с. Пантазіївка Знам'янського р-ну – 43; с. Підвисоке Новоархангельського р-ну – 44; с. Підлісне Олександрівського р-ну – 45; с. Плосько-Забузьке Вільшанського р-ну – 46; с. Протопопівка Олександрійського р-ну – 47; с. Рівне Новоукраїнського р-ну – 48; с. Роццахівка Бобринецького р-ну – 49; с. Сабатинівка Ульянівського р-ну – 50; с. Сабліне Знам'янського р-ну – 51; с. Сасівка Компаніївського р-ну – 52; с. Свердлове Бобринецького р-ну – 53; с. Свірневе Голованіського р-ну – 54; м. Світловодськ Світловодського р-ну – 55; с. Тарасівка Новгородківського р-ну – 56; с. Таужне Гайворонського р-ну – 57; с. Тишківка Добровеличківського р-ну – 58; с. Тополі Гайворонського р-ну – 59; с. Трепівка Знам'янського р-ну – 60; с. Троянове Новомиргородського р-ну – 61; с. Турія Новомиргородського р-ну – 62; м. Ульяновка Ульянівського р-ну – 63; с. Федорівка Добровеличківського р-ну – 64; с. Хащувате Гайворонського р-ну – 65; с. Цвітне Олександрівського р-ну – 66; с. Цибулеве Знам'янського р-ну – 67; с. Червона Кам'янка Олександрійського р-ну – 68; с. Червона Поляна Добровеличківського р-ну – 69; с. Червонопілля Бобринецького р-ну – 70; с. Чистопілля Вільшанського р-ну – 71; с. Шамраєве Ульянівського р-ну – 72; с. Щасливе Олександрійського р-ну – 73.

Список використаної літератури

1. Бичко З. Структурно-семантичний аналіз назв їжі та напоїв у наддністрянському говорі / З. Бичко // Українське і словянське мовознавство. – Ужгород, 2001. – С. 105–108.
2. Бубряк М. Назви традиційних страв у говірках українських Карпат / М. Буряк // Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні : Матер. Наук.-практ. конф. – Ужгород, 1993. – С. 71–73.
3. Вікторіна О. М. Лексика народної медицини і лікувальної магії у степових говірках Дніпро-Бузького межиріччя : у 2-х Т. : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Вікторіна Олена Миколаївна. – Кіровоград, 2009. – 611 с.
4. Ганудель З. Бытовая лексика украинских говоров Восточной Словакии : (Названия пищи, посуды и утвари) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. філол. наук / З. Ганудель. – Ужгород, 1980. – 19 с.
5. Громко Т. В. Семантичні особливості народної географічної термінології Центральної України / Громко Т. В. – Кіровоград, 2000. – 172 с.
6. Гоца Е. Назви їжі й кухонного начиння в українських карпатських говорах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 / Еріка Коца. – Ужгород, 2001. – 20 с.
7. Дзендзелівський Й. Назви молочних продуктів вівчарства в закарпатських українських говорах / Й. Дзендзелівський // Територіальні діалекти і власні назви / відп. ред. К. Цілуйко. – К. : Наук. думка, 1965. – С. 80–89.

8. Кацалапенко К. В. Назви хліба в календарних обрядах Східного Поділля / К. В. Кацалапенко // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць / відп. ред. М. Я. Плющ. – К. : КНУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 3. – Кн. 2. – С. 101–106.

9. Куриленко В. Назви м'ясних продуктів у поліських говірках української мови (лінгвогеографічний аспект) / В. Куриленко // Волинь – Житомирщина : Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – Житомир, 2001. – Вип. 6. – С. 350–357.

10. Мазур Г. Назви великоднього хліба в українських говірках Карпат / Г. Мазур // Гуцульські говірки : Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження. – Львів, 2000. – С. 157–165.

11. Майборода А. В. Назви страв з картоплі в поліських говірках / А. А. Майборода // XIV Республіканська діалектологічна нарада : Тези доповідей / відп. ред. І. Матвіяс. – К. : Наук. думка, 1977. – С. 113–114.

12. Тимченко М. П. Про назви деяких страв з картоплі в народній мові Миколаївщини / М. П. Тимченко // Проблеми української діалектології на сучасному етапі : Тези доп. і пов. XVI Респ. діалектологічної наради. – Житомир, 1990. – С. 198–199.

13. Турчин Е. Лексика питания в украинских восточнополесских говорах : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук: 10.02.01 / Е. Турчин. – К., 1990. – 22 с.

14. Шелемех В. Назви обрядових страв у надсянських говірках Яворівщини / В. Шелемех // Діалектологічні студії. 8 : Говори південно-західного наріччя / відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – С. 95–102.

15. Atlas gwar bojkowskich / Pod kierunkiem J. Riegera/ – Wrocław etc., 1980 – 1986. – Т. 1–6.

ДЖЕРЕЛА

Вікторіна – Вікторіна О. М. Ботанічна лексика у степових і суміжних говірках Середнього Дніпро-Бузького межиріччя / О. М. Вікторіна // Наукові записки Малої академії наук України. – К. ТОВ «СІТІПРІНТ». – 2013. – С. 286–298.

Вікторіна – Вікторіна О. М. Матеріали до «Словника степових і суміжних говірок середнього Дніпро-Бузького межиріччя» (назви одягу) / О. М. Вікторіна // Проблеми та перспективи науки в умовах глобалізації : матеріали ІХ Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль : ТНЗУ ім. В. Гнатюка, 2013. – С. 182–186.

ГГ – Гуцульські говірки. Короткий словник / відп. ред. Я. Закревська. – Львів, 1997. – 232 с.

СБГ – Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.

СДЛП – Сизько А. Г. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини / А. Г. Сизько. – Д., 1990. – 100 с.

СЗГ – Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок : у 2 т. / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : Вежа, 2000.

СНГТК – Громко Т. В. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини [уклад. : Т. В. Громко, В. В. Лучик, Т. І. Поляруш]. – К., – Кіровоград : РВГІЦ КДПУ, 1999. – 224 с.

Елена Викторина. Материалы к «Словарю степных и смежных говоров Среднего Днепро-Бугского междуречья» (названия еды и напитков II).

Статья продолжает цикл публикаций автора, посвящённых изучению диалектизмов степных и смежных говоров Среднего Днепро-Бугского междуречья, функционирующих на территории современной Кировоградской области. Зафиксировано и лексикографически оформлено 200 названий с существующими фонетическими, морфологическими, акцентуационными дублетами для номинации еды и напитков. Охарактеризовано основные принципы структуры лексикографических статей.

Ключевые слова: степные и смежные говоры Среднего Днепро-Бугского междуречья, лексикографическая статья, паспортизация, диалектизмы.

Olena Viktorina. Materials for the "Dictionary of the steppe and related dialects of Middle Dnieper-Bug interfluve" (names of food and drinks II).

The article continues the cycle of the author's publications devoted to the research of the steppe dialectisms and adjoining pátois of Mid Dnipro and Bug Mezhyrichya which function on the territory of modern Kirovohrad region. Two hundred names of existing phonetic, morphological, accentual doublets which define the food and drinks are fixed and lexico-graphically registered. The main principles of lexico-graphical articles' structures are characterized.

Key words: steppe and adjoining pátois of Dnipro and Bug Mezhyrichya, lexico-graphical article, passportization, dialectisms.

УДК 372.815

Л. С. Голодюк

ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ З МАТЕМАТИКИ: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД

У статті проаналізовано особливості формування навчально-дослідницьких умінь учнів 5-6 класів у процесі навчання математики. А також запропоновано методичні поради, які ґрунтуються на власному досвіді автора щодо впорядкування компонентів навчально-дослідницького завдання.

Ключові слова: предметна математична компетентність, пізнавальна активність, навчально-дослідницькі уміння, навчально-дослідницькі завдання.

Постановка проблеми. Реформування освіти, підвищення її якості, конкурентоспроможності зумовило модернізацію змісту та вдосконалення організації всіх ланок загальної освіти: оновлення Державних стандартів, створення нових навчальних програм та підручників тощо. Окреслені тенденції стали підґрунтям для розставлення акцентів щодо зміни підходів у методичній системі навчання математики.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Навчання математики в основній школі передбачає передусім формування предметної математичної компетентності, яку ми розглядаємо як «особистісне утворення, що характеризує здатність учня (учениці) створювати математичні моделі процесів навколишнього світу, застосовувати досвід математичної діяльності під час розв'язування навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих задач» [5].

Разом з тим варто зауважити, що організація навчально-виховного